

ПРОФ. ДР ВЕЉКО ЂУРИЋ МИШИНА,
ДИРЕКТОР МУЗЕЈА ЖРТАВА ГЕНОЦИДА

ЧУВАРИ СЕЋАЊА

8

1. август 2017.

Утврђивање персоналних података жртава у Јасеновцу веома је сложен посао, који би трајао деценијама, а требало би да га обављају историчари, статистичари, демографи, форензичари, археолози... Ако Србија као држава не стане иза једног таквог пројекта, и у будућности ће се понављати оно што је и данас актуелно – да их има у распону од „30 тисућа“, како наводе у Хрватској, до 1,4 милиона, како тврде у Србији.

Музеј жртава геноцида основан је посебним законом 1991, а регистрован 27. јануара 1995. године, ради трајног сећања на жртве које је поднео српски народ, као и Јевреји, Роми и припадници других народа и националних мањина, у Првом и Другом светском рату и током распада СФР Југославије 1991–1999. године. Влада Републике Србије, на седници 20. јула, именовала је за директора те установе дугогодишњег вршиоца дужности др Мишину, који је рођен је 1953. у Косорама код Врлике у Далматинској Загори. У његовој биографији наводи се да је, после гимназије, завршио студије историје на Филозофском факултету у Београду, а докторат „Српска православна црква 1941–1945. године“ одбранио на Филозофском факултету у Новом Саду. Од 1981. до 1997. радио је у Историјском музеју Србије, од 1997. до 2005. на Филозофском факултету у Приштини и Косовској Митровици, од 2005. до 2008. водио је Институт за српску културу у Лепосавићу, а од 2013. године је у Музеју жртава геноцида.

О Након што смо Вас украјинко представили, да читаоцима приближимо и мисију Музеја жртава геноцида.

– Заиста нас много тога заокупља у раду, али нека буде споменуто да су основни задаци Музеја прикупљање, обрада и чување података о појединачним и групним жртвама геноцида и другим чињеницама, принудно расељавање, узимање талаца, одвођење у логор, принудни рад, пљачка имовине, употреба недозвољених средстава у

борби, уништавање и пљачка културно-историјских споменика и добара, као и прикупљање, обрада и чување грађе о злочинима геноцида, њиховим извршиоцима, али и спасиоцима жртава. Утврђујемо и обележавамо места страдања, обезбеђујемо коришћење културно-историјске грађе и сазнања у културне, образовне, васпитне и информативне сврхе, и ради свега наведеног сарађујемо са сродним институцијама у земљи и иностранству. Посебан сегмент нашег рада чини организовање стручних и научних скупова посећених сећању на злочине геноцида.

О „Српске жртве геноцида“ не могу се поимајати мимо приче о Концентрационом логору Јасеновац из времена Независне Државе Хрватске, који представља значајну тему бројних истраживача.

– О Јасеновцу је до сада објављено више од 3.000 наслова на бројним језицима, а уз спомињање тог стратишта увек следи питање о броју страдалих заточеника. Музеј жртава геноцида развија своју методологију истраживања, засновану на искуствима сродних институција. Наш спољни сарадник Душан Никодијевић, дипломирани историчар, запослен у Народној библиотеци Србије, већ трећу годину ради на пројекту под радним насловом „Бројеви жртава у концентрационом логору Јасеновац према исказима преживелих сведока“. До сада је објављено сва објављена сведочења за 1941. и 1942. годину, која можете наћи на веб-сајту Музеја жртава геноцида, из којих се може сазнати да је током 1941. у Јасеновцу убијено између 5.169 и 6.142 заточеника, док подаци за 1942. говоре да је минималан

број жртава масовних злочина 53.751, а максималан 112.308, и то без жртава из логора Стара Градишка.

О Хрватска меморијална усјанова у Јасеновцу располаже са око 84.000 имена страдалих?

– За нас тај број није веродостојан. Музеј жртава геноцида има податке о знатно већем броју жртава. Да бисмо приказали делић материјала који мора да се користи у истраживањима, у последњем годишњаку објавили смо саслушање римокатоличког свештеника Јураја Паршића, обављено у јуну 1945, који је три и по године као жупник служио у селу Јасеновац. Он је исповедао злочинце, венчавао их, јео и пио са усташама и обичним сељанима. Вредно је помена да је одређена сазнања помињао у писмима свом надређеном надбискупу, односно надбискупу загребачком Алојзију Степинцу. Ту спомиње да му је, касније убијени, усташа Марин Јурчев рекао да је до августа 1943. у Јасеновцу и у логору Крапље убијено око 500 хиљада људи.

О Након вишегодишњег лиценцирања бројем страдалих, када ће се знати веродостојни подаци?

– Утврђивање персоналних података жртава веома је сложен посао и траје деценијама, а требало би да га обављају историчари, статистичари, демографи, форензичари, археолози... Ако Србија као држава не стане иза једног таквог пројекта, у будућим временима само ће се понављати оно што је до данас речено. Страдало је људи у распону од „30 тисућа“, како наводе у Хрватској, до 1,4 милиона, како тврде у Србији!

Q Један од пројеката којим се бавите је управо пројекат „Жртве рата 1941–1945“?

– Реч је о ревизији Пописа „Жртве рата 1941–1945“ из 1964. године. Циљ пројекта је поименично утврђивање жртава Другог светског рата са пуном идентификацијом, без обзира на националну, верску, етничку, идеолошку и војноформацијску припадност. Други важан пројекат је истраживање злочина геноцида у оружаним сукобима на просторима друге Југославије. То су оружани сукоби од 1991. до 1995. године, НАТО агресија на Савезну Републику Југославију и сукоби на Косову и Метохији.

Q Један од сегмената вашег рада је организовање и, да тако кажемо, суорганизовање изложби, научних скупова, али и објављивање зборника и монографија.

– Наше изложбе биле су постављене у градовима широм Србије, Ре-

публике Српске, Црне Горе, у Италији. Неке од њих су „Били су само деца, Јасеновац гробница 19.432 девојчице и дечака“, „Истина – Косово и Метохија“, „Страдање Срба под окупацијом на Косову и Метохији 1941–1944“, „Губим невино свој живот због неваљалих и проклетих људи“, „Први дан Великог рата“, „Р. А. Рајс – сведочанство о великом злочину“, „Албанска голгота“, „Белези великих злочина“... Такође, у протекле две деценије Музеј је објавио око 40 наслова, међу којима посебно место имају зборници радова. Сваке године 22. априла, на Дан сећања на пробој последњих заточеника из концентрационог логора Јасеновац 1945. године, представљамо програме рада за наредну годину и наша издања, од којих посебно место заузима „Годишњак за истраживање геноцида“.

Q Посебна активност Музеја жртва геноцида огледа се у припремама и продукцији документарних филмова који се баве темама везаним за вашу основну делатност...

– У оквиру обележавања 75. годишњице почетка рата у Краљевини Југославији и велике трагедије које је задесила српски народ, Музеј је припремио дугометражни документарни филм „Пакао Независне Државе Хрватске“. Такође, поводом немачко-хрватске офанзиве на Козару и Просару у лето 1942, завршавамо филм о концентрационом логору Сајмиште код Земунa („Judenlager Semlin – Anhaltelager Semlin“). Жеља нам је да наредне године радимо филм „Жртве српског народа у Великом рату“. Прилика је да споменем да у реализацији пројекта сарађујемо и размењујемо искуства са музејима, институцијама и појединцима у земљи и свету, као и са земљама у окружењу. Са Музејем „Јад Вашем“ у Јерусалиму сарађивали смо у организацији научног скупа „Холокауст у окупираној Југославији“ 2006. године, као делу пројекта студијске посете кустоског тима Музеја жртава геноцида и других стручњака за Холокауст из Србије Музеју „Јад Вашем“ у Јерусалиму. Такође, сарадњу смо оства-

рили с Музејем Холокауста у Вашингтону, Визенталовим центром у Јерусалиму, Шоа центром у Лос Анђелесу, „Dokumentationsarchiv des Österreichischen Widerstandes“ из Беча, Документационим центром за прикупљање грађе о ратним сукобима 1991–1995. године из Бања Луке, Документационим центром „Веритас“ из Београда, Музејем Републике Српске из Бања Луке, Хрватским институтом за повијест из Загреба и другим еминентним институцијама. Посебну врсту сарадње Музеј остварује са националним невладиним организацијама које се баве сећањем на страдања српског народа. Имамо вредне збирке и фондове, као и солидну тематску библиотеку са 6.500 наслова.

О Да ли је недостижан одговарајућег нивоа највећи проблем са којим се суочавајте?

– Истина је да Музеј нема одговарајући изложбени простор. Трагајући за оптималним решењем, покренули смо акцију трајне „меморијализације“ Старог сајмишта. При крају је писање последње верзије закона који обезбеђује такво решење, а ми очекујемо његово усвајање ове јесени. Меморијални центар треба да се састоји од више институција које би биле смештене под једним „кровом“, док би Музеј, у оквиру те нове установе, требало да има посебан значај, па планирамо да за две године прерасте у Институт за истраживање геноцида, у прву институцију те врсте у овом делу Европе.

О Иако Музеј жртва геноцида постоји више од две деценије, чини се да се о њему не зна довољно...

– Нисмо били довољно присутни у медијима у Србији. Значајан помак десио се ове године. Наиме, почетком 2015. на Радио-телевизији Србије емитоване су две од четири планиране епизоде о делатностима Музеја, у режији Радета Московлића. Пре неколико месеци, на истом програму, о нама је било речи у емисији „Квадратура круга“, у три наставка, а посебно ме-

сто у обликовању садржаја прилога имали су радници Музеја. Материјал којим располажемо „видљив“ је у бројним телевизијским емисијама емитованим у Србији и Републици Српској. Музеј жртва геноцида се изборио и за одговарајуће место у музеологији, знатно је проширио своју делатност, и материјалом којим располаже, знатно је помогао сродним институцијама и појединим медијима из Србије, Републике Српске, Израела, Француске... Све наше активности ваши читаоци могу пратити на нашој веб-презентацији.

О Да се вратимо на Ваше научно интересовање, које је године и чија је основна тема новија историја српског народа, посматрана кроз судбину Српске православне цркве.

– У том контексту можда је занимљиво да се осврнемо на недавне разговоре представника Римокатоличке и Српске православне цркве о месту и улози надбискупа Алојзија Степинаца, чија је једна од важнијих тема требало да буде прекрштавање православних Срба, јер је реч о „верском геноциду“ у коме је надбискуп Степинац имао знатног удела. Мислим да је требало изборити вишегодишње разговоре са отварањем архивских фондова у којима би учествовали наши еминентни историчари. Лично сам именован за члана консултативног тима наших архијереја, али се на том месту нисам дуго задржао, можда зато што се нисам уклапао у унапред задати циљ. Надбискуп Степинац је блаженик, а преостао је још један корак до проглашења за свеца. Тим чином заокружиће се национална интеграција Хрватства. Посвећење има, међутим, и други циљ – то би могао бити увод у беатификацију папе Пија XII и тоталну ревизију историје Независне Државе Хрватске.

О Једна од тема којом се, у том контексту, бавите, јесте и еванђуални долазак папе Фрање у Србију.

– Истина. Долазак папе у Србију је тема о којој одавно расправљамо. За њено добро разумевање, неопходно је познавати односе сестринских православних цркава, схватати геополитичку улогу цариградског патријарха и његову зависност од најважнијих чланица НАТО-а, као и углед и величину Руске православне цркве. О позивању папе мислим да би наша Црква требало да разговара са руским патријархом, нарочито због његовог сусрета са папом на Куби. Опште расположење верног народа у Српској православној цркви, кад је реч о доласку папе у Београд, у великом проценту је негативно. Чини ми се да би један од услова позива требало да буде папина молитва на хумкама у Јасеновцу. Уосталом, блаженопочивши патријарх Герман Ђорић 1984. године у Јасеновцу, на освећењу храма обновљеног на темељима цркве коју су усташе сравниле 1941, изговорио је заветне речи: „Браћо, да праштамо – морамо! Да заборавимо – не смемо!“

О Јасеновац је ипак један од темеља наших односа са Хрватима у будућим вековима?

– Српски народ, који је чинио готово трећину становништва у Независној Држави Хрватској, доживео је тих година такве страхоте да се од њих никада неће опоравити. У тој држави на делу је била политика да једну трећину Срба треба протерати, другу побити, трећу прекрстити, док би остатак представљао зло сећање. Комунистичка политика није дозвољавала истраживања размера затирања Српства, без обзира на то да ли се ради о броју побијених људи, порушених храмова, одузете имовине, уништењу културно-историјског блага. И мада је Независна Држава Хрватска нестала са географске карте маја 1945, знатан део њене политике према Српству окончан је августа 1995. године. Тако данас Срба у Хрватској има толико да њихов број представља само сећање на њих! ■

Владимир ВЈЕШТИЋ